

17. Немченко В. Н. Современный русский язык. Словообразование. Москва: Высшая школа, 1984. 255 с.
18. Николина Н. А., Фролова Е. А., Литвинова М. М. Словообразование современного русского языка: учебное пособие. Москва: Академия, 2005. 160 с.
19. Тихонов А. Н. Современный русский язык. Морфемика. Словообразование. Морфология. Москва: Цитадель-трейд, 2002. 464 с.
20. Филиппова Л. С. Современный русский язык. Морфемика. Словообразование: учебное пособие. Москва: Флинта, 2004. 248 с.
21. Цыганенко Г. П. Состав слова и словообразование в русском языке. Киев: Рад. школа, 1978. 152 с.
22. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию. Москва: Изд-во Московского ун-та, 1968. 310 с.
23. Шанский Н. М. Русский язык. Лексика. Словообразование. Москва: Просвещение, 1975. 239 с.

Тесленко Н.

*– учитель української мови та літератури
загальноосвітньої школи I–III ст. № 5 м. Слов'янська Донецької обл.
УДК 373.5.016:811.161.2*

ТВОРЧЕ ВПРОВАДЖЕННЯ УРОКІВ-ДИСПУТІВ У СИСТЕМІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті запропоновано досвід роботи з методики проведення та творчого впровадження уроків-диспутів у системі вивчення української мови як засоби пізнавальної діяльності учнів, який сприяє розвитку критичного та логічного мислення учнів.

Ключові слова: сучасний урок української мови, диспут, дискусія, технології сучасного уроку, критичне мислення.

Тесленко Н.

*– учитель украинского языка и литературы
общеобразовательной школы I–III ст. № 5 г. Славянска Донецкой обл.*

ТВОРЧЕСКОЕ ВНЕДРЕНИЕ УРОКОВ-ДИСПУТОВ В СИСТЕМЕ ИЗУЧЕНИЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

В статье предложен опыт работы по методике проведения и творческого внедрения уроков-диспутов в системе изучения украинского языка как средство познавательной деятельности учащихся, который способствует развитию критического и логического мышления.

Ключевые слова: современный урок украинского языка, диспут, дискуссия, технологии современного урока, критическое мышление.

Teslenko N.

*– Ukrainian Language and Literature Teacher, Comprehensive School 5,
Sloviansk*

THE CREATIVE IMPLEMENT OF LESSONS-DISPUTES INTO THE SYSTEM OF STUDYING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

The article gives sample of methods of conducting and creative implement of disciple lessons into the system of learning of Ukrainian language as means of creative work of students that promotes the development of critical and logical thinking.

Key words: modern lesson of Ukrainian language, disput, discussion, technologies of modern lesson, critical thinking.

Постановка питання. Удосконалення й реформування мовної освіти вимагає зміни в структурі й організації уроку. Кожний новий етап у розвитку освіти впливає на технології уроку.

Сучасний урок мови є відображенням того, як поєднання традиційності та новацій у дидактиці, лінгводидактиці впливають на його зміст, цілі, структуру й організацію.

Актуальність нашого дослідження обумовлена вимогами до сучасного уроку української мови та літератури.

Мета статті: виховання мовної особистості, національно свідомого громадянина України. На уроці реалізуються комунікативно-діяльнісний, українознавчий, функціонально-стилістичний та інші аспекти навчання. Саме вони забезпечують комплексний підхід до навчання й виховання, реалізацію найголовніших цілей – дидактично-розвивальної та виховної.

Виклад основного матеріалу. Сучасний урок української мови – це насамперед урок, на якому вчитель уміло використовує всі можливості учня, весь його творчий потенціал з метою активного розумового розвитку, глибокого й усвідомленого засвоєння лінгвістичних понять, формування комунікативної компетентності та морально-вольових якостей, а отже, виховання мовної особистості.

Удосконалення й реформування мовної освіти вимагає зміни в структурі й організації уроку. Кожний новий етап у розвитку освіти впливає на технології уроку.

Сучасний урок мови є відображенням того, як поєднання традиційності та новацій у дидактиці, лінгводидактиці впливають на його зміст, цілі, структуру й організацію. Ці проблеми знайшли відображення в працях багатьох учених (О. Біляєв, Н. Голуб, М. Пентиліук, Т. Окуневич, О. Хорошковська та ін. [1–7]).

Завдання сучасного уроку української мови

Сучасний урок української мови – полуфункціональне, багатоаспектне явище в навчально-виховному процесі. Він характеризується низкою особливостей.

Найголовніша – виховання мовної особистості, національно свідомого громадянина України. На уроці реалізуються комунікативно-діяльнісний, українознавчий, функціонально-стилістичний та інші аспекти навчання. Саме вони забезпечують комплексний підхід до навчання й виховання, реалізацію найголовніших цілей – дидактично-розвивальної та виховної. На уроці розкривається краса й багатство української мови та створюються умови для її засвоєння учнями і використання у своїй комунікативній діяльності.

Сучасний урок активно впливає на розвиток пізнавальних і творчих здібностей особистості. Він дозволяє реалізовувати ідеї когнітивної та комунікативної методик, перевести їх у практичну площину. А це означає, що саме на уроці велика увага приділяється розвиткові пізнавальної діяльності учнів, логічного й критичного мислення, творчих умінь і навичок. Ще однією особливістю уроку є його мовленнєва спрямованість.

На уроках української мови здійснюється моральне, естетичне та етичне виховання, що передбачає особистісний підхід до навчання.

Засвоєння мовної системи, її виражальних засобів позитивно впливає не тільки на формування загальнолюдських моральних якостей та національного менталітету громадянина України.

Який урок вважається сучасним?

Сучасним вважаємо урок, який за своїми цілями (освітньою, розвивальною, виховною), змістом, структурою і методами проведення відповідає найновішим вимогам теорії й практики навчання в школі і є високоефективним. На такому уроці школярі оволодівають оптимальним обсягом знань, вчаться творчо застосовувати їх, набувають необхідних умінь і навичок. За М. Махмутовим, в умовах проблемно-розвивального навчання урок повинен розвиватись як цілісна система, елементи якої відображають основні положення дидактичний спрямовані на виховання учнів і формування їхньої пізнавальної активності. Сучасний урок включає зміст, форми, методи і засоби навчання.

Вимоги до сучасного уроку мови

Сучасний урок мови – надзвичайно конденсований процес:

- ❖ урок потребує застосування вивчення нового матеріалу великими логічно завершеними частинами – блоками;
- ❖ кожен урок має відзначатися граничною насиченістю, корисною роботою, що активно впливає на формування мовних, мовленнєвих умінь і навичок;
- ❖ кожний вид діяльності на уроці потребує контролю і самоконтролю як з боку вчителя, так і учнів щодо себе і своїх товаришів. Цьому сприяють рецензування відповідей учнів, групове, попарне навчання, застосування тестів, комп'ютерів тощо;
- ❖ розвиток навичок самоконтролю в учнів, формування в них критичного мислення, що містить самооцінку власної діяльності та її результатів;
- ❖ безперервне удосконалення навчального процесу, відчуття його новизни, творчий підхід до кожного уроку.

Технологія сучасного уроку

Технологія сучасного уроку є необхідною ланкою схеми учень-технологія-учитель, за якою вчитель стає педагогом-технологом (майстром педагогічної справи), а учень стає активним учасником процесу навчання.

На думку вчених педагогічна майстерність учителя розвивається через фундаментальні знання з фаху, високу загальну культуру й ґрунтовну дидактичну (лінгводидактичну) компетентність.

Для технологічного навчання обов'язковим є постійний *зворотний зв'язок між учителем і учнями*, що вимагає чіткого планування й моделювання кожного уроку.

Організація сучасного уроку спирається на *інтерактивну технологію* – таку організацію навчального процесу, за якої стає

обов'язковою участю кожного учня в колективному взаємодоповнювальному, взаємодіючому процесі навчального пізнання: адже учень повинен публічно відзвітуватися про виконання поставленого перед класом чи групою навчального завдання.

Технологія опрацювання дискусійних питань

Дискусія є важливим засобом пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання. *Дискусія* – це широке публічне обговорення якогось спірного питання. Вона значною мірою сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує вміння відстоювати свої думки, поглиблює знання з обговорюваної проблеми.

У дидактиці *дискусію відносять як до методів навчання* (способів роботи зі змістом навчального матеріалу), *так і до форм організації навчання*. Дехто з науковців вважає дискусію різновидом ігрових форм занять, співробітництва, коли з обговорюваної проблеми висловлюються всі учасники спільної діяльності.

Значення дискусії

Вона може виступати як:

1. Метод засвоєння знань, закріплення їх та формування умінь і навичок.
2. Метод розвитку творчих здібностей та особистісних якостей учнів.
3. Метод стимулювання й мотивації учня.
4. Освітня і виховна цінність.
5. Дискусія вчить глибокому розумінню проблеми, самостійної позиції, оперуванню аргументами; формує критичне мислення, вчить зважати на думки інших, визнавати вдалі аргументи краще розуміти іншого, сприяє формуванню власних переконань, світогляду.

Використання дискусії

Використання дискусії у навчання дає можливість виділити головні організаційно-педагогічні підвалини, що є спільним для будь-якого різновиду дискусії:

- ❖ проведення дискусії необхідно починати з постановки конкретного дискусійного питання (такого, що не має однозначної відповіді й допускає різні варіанти вирішення, навіть протилежні);
- ❖ у центрі уваги повинен бути ймовірний перебіг (що було б можливим ...);
- ❖ усі висловлювання учнів повинні стосуватися тільки обговорюваної теми;
- ❖ учитель має виправляти помилки й неточності учнів та спонукати учнів робити те саме;
- ❖ усі твердження учнів повинні супроводжуватися аргументами, обґрунтовуватися, для чого вчитель ставить добре продумані запитання (Які факти свідчать на користь вашої думки? Як ви дійшли такого висновку? Як ви мислили?);
- ❖ закінчити дискусію необхідно як прийняттям узгодженого рішення, так і збереженням існуючих розбіжностей між учасниками

дискусіє.

При плануванні дискусії вчитель повинен урахувати кілька важливих чинників:

- **час**, необхідний для проведення дискусії, його узгодженість з іншими видами роботи під час заняття;
- **місце**, що створює оптимальні умови для обговорення учнями проблеми і стеження за його перебігом решти учнів;
- **матеріали**, необхідні для роботи учнів на уроці;
- письмові інструкції щодо способів виконання завдань;
- **уміння учнів працювати в групах.**

Запорукою успішності дискусії є її чітка організація, що досягається завдяки кільком чинникам:

1. Ретельне планування дискусії. Складання плану дає можливість організувати як збирання учнями необхідної інформації, так і проведення самої дискусії.

2. Чітке дотримання правил ведення самої дискусії всіма її учасниками.

3. Дотримання визначеного регламенту (рівномірний розподіл часу на колективне обговорення, вирішення проблеми та підведення підсумків).

4. Продумане керівництво дискусією вчителем (надання учням часу для обміркування питань, попередження надмірних узагальнень, спонукання учнів до поглиблення думок та ін.).

Технології опрацювання дискусійних питань

Метод ПРЕС. З цієї технології варто починати роботу над навчанням школярів дискутувати. Вона використовується під час обговорення вправ, у яких потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з проблемою, що обговорюється. Метод навчає шукати, формувати аргументи, висловлювати думки у виразній і стислій формі, переконувати інших.

Метод «Займи позицію». Цим методом варто розпочинати роботу над дискусійними питаннями та проблемами. Його можна використовувати для демонстрації різних поглядів на проблему. Слід використовувати дві протилежні думки, що не мають однієї відповіді.

Метод «Зміни позицію». Технологія дає можливість обговорювати дискусійні питання за участі всіх учнів. Метод дозволяє стати на точку зору іншої людини, розвивати навички аргументації, активного слухання.

Метод «Неперервна школа думок». Одна із форм обговорення дискусійних питань, метою якої є розвиток в учнів прийняття особистого рішення та вдосконалення вміння аргументувати свою думку.

Дискусія в стилі ток-шоу. Це технологія структурованої дискусії у якій бере участь увесь клас. Дозволяє контролювати хід дискусії, оцінювати участь кожного з учнів. Її метою є отримання учнями навичок публічного виступу, дискутування, захисту власної позиції. Учитель на такому уроці є ведучим. Він оголошує тему, пропонує учням коротку

розповідь або перегляд відеофрагменту з досліджуваної проблеми.

Виступ учня на уроці-диспуті

Диспут – активне обговорення проблеми, що цікавить його учасників, палка суперечка викликана бажанням якомога глибше розібратися у питаннях що обговорюються.

Виступ під час дискусії

Це роздум проблемного характеру. Темою цього роздуму є вирішення певної проблеми чи складного питання, яке намагається знайти автор.

Види виступів:

1. Монолог-ствердження.
2. Монолог-спростування.

Структура виступу.

1. Вступна частина (твердження).
2. Основна частина (докази, аргументи).
3. Висновки.

Теми виступів

1. Жити гідно – що це значить?
2. Кого ви вважаєте героєм нашого часу?
3. Що значить – бути багатою людиною?
4. Чи потрібна освіта сьогодні?
5. Гроші, скільки їх треба для щастя?
6. Чи існує любов з першого погляду?

Висновки. На сучасному уроці української мови велика увага приділяється розвиткові пізнавальної діяльності учнів, логічного й критичного мислення, творчих умінь і навичок; він має мовленнєву спрямованість; під час навчання здійснюється особистісний підхід до навчання. Урок потребує застосування вивчення нового матеріалу великими логічно завершеними частинами – блоками; кожен урок має відзначатися граничною насиченістю, корисною роботою, що активно впливає на формування мовних, мовленнєвих умінь і навичок. Кожний вид діяльності на уроці потребує контролю і самоконтролю як з боку вчителя, так і учнів щодо себе і своїх товаришів. Цьому сприяють рецензування відповідей учнів, групове, попарне навчання, застосування тестів, комп'ютерів тощо.

Безперервне удосконалення навчального процесу, відчуття його новизни, творчий підхід до кожного уроку – запорука успіху.

Література

1. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови: навчально-методичний посібник. Київ: Генеза, 2005. 180 с.
2. Біляєв О. М. Сучасний урок української мови. Київ: Радянська школа, 1981. 176 с.
3. Голуб Н. Категорійний апарат сучасної української лінгводидактики: проблеми і перспективи. *Дивослово (Українська мова й література в навчальних закладах)*. 2013. № 6. С. 14–18.
4. Голуб Н. Методичні рекомендації щодо навчання української мови в умовах компетентнісного підходу. *Дивослово (Українська мова й література в навчальних закладах)*. 2013. № 9. С. 2–7.

5. Голуб Н. Ситуаційний метод на уроках української мови в школі. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 7. С. 18–23.

6. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови. Харків: Основа, 2007. 176 с.

7. Хорошковська О. Н. Теоретичні основи відбору змісту мовного й мовленнєвого матеріалу. *Початкова школа*. 2005. № 7. С. 23–27.

Пахомова Н.

– учитель математики загальноосвітньої школи I–III ст. № 5
м. Слов'янська Донецької області

Плутенко К.

– учитель англійської мови загальноосвітньої школи I–III ст. № 5
м. Слов'янська Донецької області

УДК 373.5.016:[51+811.111]

ДІЇ З РАЦІОНАЛЬНИМИ ЧИСЛАМИ

(бінарний урок з математики та англійської мови, 6 клас)

У статті запропоновано бінарний урок з математики та англійської мови в рамках концепції нової української школи та оновлення змісту навчально-виховного процесу.

Ключові слова: англійська мова, математика, бінарний урок, навчально-виховний процес, нова українська школа, раціональні числа.

Пахомова Н.

– учитель математики общеобразовательной школы № 5
г. Славянска Донецкой области

Плутенко Е.

– учитель английского языка общеобразовательной школы № 5
г. Славянска Донецкой области

ДЕЙСТВИЯ С РАЦИОНАЛЬНЫМИ ЧИСЛАМИ

(бинарный урок по математике и английскому языку, 6 класс)

В статье предложен бинарный урок по математике и английскому языку в рамках концепции новой украинской школы и обновления содержания учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: английский язык, математика, бинарный урок, учебно-воспитательный процесс, новая украинская школа, рациональные числа.

Рахомова Н.

– Mathematics Teacher, Comprehensive School 5, Sloviansk

Plutenko K.

– English Language Teacher, Comprehensive School 5, Sloviansk

ACTIONS WITH RATIONAL NUMBERS

(binary lesson of Maths and English, year 6)

The article suggests the binary lesson in Mathematics and English which was given in accordance with the conception of «New Ukrainian school» and the renovation of the content of the educational process.

The modern Ukrainian school is gradually abandoning the classical frontal form of education, going beyond short-term and isolated teaching. That is why school teachers pay more attention to introduction of integrative training. Integrated processes allow to reduce student load, to reveal the general rules of laws, theories